

Tysk som tværfaglig undervisning

Elisabeth Bense

Dr.phil., Institut for Sprog og Kultur, Roskilde
Universitetscenter.
bense@wiggum.ruc.dk

Tyskfagets problemer både mht. antallet af studerende, kundskabernes niveau og måske frem for alt: fagets 'image' er nu i en årrække blevet diskuteret mange forskellige steder og med hensyn til forskellige aspekter. Der kan f.eks. henvises til adskillige ældre, men stadig aktuelle undersøgelser af de stereotype forestillinger, danske gymnasielever har om tysk og Tyskland.¹ Der kan henvises til flere fremstød fra erhvervslivets side, hvor man påpeger, at danske elevers tyskkundskaber er alt for ringe til, at de kan klare arbejdsmarkedets udfordringer og behov. Der kan henvises til en omfattende undersøgelse af fremstillingen af Tyskland i de danske medier;² og der kan henvises til det danske Goethe-Instituts forsøg på at bidrage til debatten om emnet, sidst i form af et seminar i nov. 2001 under titlen "*Deutschland - Dänemark: Eine europäische Nachbarschaft*".

Tyskfagets problemer

1 På trods af, at tysk efter engelsk er det fremmedsprog i Danmark, der læres af flest elever, er der forbausende få, der lærer tysk på et højt niveau. Det er grunden til, at tilgangen til tysk på de højere uddannelser er meget lav. Selv om man teoretisk godt kan studere tysk på baggrund af et B-niveau, så viser fravalget af tysk i gymnasiet, at interessen for dette fag ikke er til stede. Den lave tilgang til tyskstudierne bekymrer de fleste uddannelsessteder.

2 Generelt er der alt for få elever / studerende, der taler tysk på et bare nogenlunde rimeligt niveau, dvs. således at de kan bruge sproget i undervisnings- eller arbejdssammenhænge. Dette fører til en mangel på kulturelle kundskaber om et af Danmarks store

nabolande. På trods af dette lands betydning for Danmark, set fra både et historisk og et aktuelt politisk-økonomisk perspektiv, kan viden om tysk sprog, kultur og litteratur ligge på et meget lille sted her i landet. Det fører ikke kun til en mangel på kvalificeret arbejdskraft i forbindelse med erhvervslivets behov for tysktalende forhandlere, repræsentanter, korrespondenter, sekretærer osv., men denne mangel på sproglige kvalifikationer gør sig også gældende på det politiske og kulturelle plan (politikere, journalister osv., der har svært ved at gennemføre en samtale på tysk, men må ty til engelsk). Det er et pinligt faktum.

3 Det er tydeligt, at denne manglende interesse for tysk i sidste ende peger på et negativt forhold til den store nabo i det hele taget. Med andre ord: der er ikke kun tale om et uddannelsesspørgsmål, men i virkeligheden om et problem, der vedrører det historiske og kulturpolitiske forhold mellem to europæiske nationer og som derfor kræver en refleksion over de historiske grunde til dette (mis)forhold. Dette kan ikke uddybes her, men man kan trøste sig med, at denne form for refleksion, omend i mindre målestok, også finder sted.³ Men i forbindelse med de konkrete undervisningsforhold kan man naturligvis ikke vente på, at denne mere omfattende kulturelle debat bærer frugt; man må allerede nu gøre sig tanker om forbedringer også på det mere praktiske plan.

Det er faktisk meget svært at komme ovennævnte problemer til livs, hvilket skyldes den tætte sammenhæng mel-

lem specifikke, uddannelsesmæssige problemer, der knytter sig til de forskellige niveauer i uddannelsessystemet, og en mere omfattende, samfundsrelateret og til dels historisk problemstilling. På trods af mange tiltag, mange diskussioner og lovende initiativer er der stadig ikke kommet en forbedring af fagets image hos gymnasieelever, således at tysk som fremmedsprog bliver mødt med den interesse, det egentlig fortjener, Tysklands historiske, kulturelle, politiske, og ikke mindst økonomiske betydning for Danmark taget i betragtning. Forbedringer i selve undervisningen på de forskellige uddannelsesniveauer har svært ved at slå igennem, når billedet af Tyskland i samfundet - især i medierne - forbliver det samme. Men hvordan kan man bl.a. i medierne bringe fremstillingen af Tysklands kulturelle eller politiske forhold op på et højere niveau, hvis ikke det sker via bedre uddannede journalister eller korrespondenter? Det ligner en ond cirkel. Men uanset hvilken ende man tager fat i for at vende situationen for tyskfaget i Danmark, så må uddannelsen af nye tysklærere tage højde for disse problemer. Vi (uddannelsesinstitutionerne) må uddanne tysklærere, der formår at motivere deres elever til at beskæftige sig nærmere med dette land og dets sprog. Tysklærere, der også er gearret til at deltage i debatten om faget og dets videreudvikling, og som er i stand til kritisk at modvirke den alt for stereotype fremstilling af Tyskland i de danske medier og de fordomme, eleverne måtte komme med.

Spørgsmålet er altså i høj grad, hvordan man i tyskundervisningen bryder

den onde cirkel: Hvordan får vi bedre motiverede elever, flere der vælger tysk på højt niveau, flere der vælger tysk som studiefag og ikke mindst: uddannede gymnasielærere, der igen aktivt medvirker i hele processen at give tyskfaget en anden status, og dermed igen at gøre tysk sprog, politik og kultur til et interesseområde for almindelige danskere.

Tværfagligt projektarbejde for fremmedsprog

Det følgende forslag til forbedring af situationen (naturligvis skal der mere end ét tiltag til) bygger i høj grad på mine egne undervisnings erfaringer, både på universitetet og i gymnasiet, og tager udgangspunkt i den allerede igangværende omstrukturering, der kendetegner det danske gymnasium for tiden. For at sige det meget kort, kan denne omstrukturering især beskrives ved hjælp af to begreber: 'tværfaglig' og 'projektorienteret' undervisning. Langt om længe har den erkendelse vundet indpas på de fleste gymnasier, at en skoledag bestående af 7 enkelte timer à 45 minutter, hvor der undervises i 5-6 forskellige fag, ikke længere svarer til moderne pædagogisk indsigt og i øvrigt heller ikke til de arbejdsopgaver, eleverne senere møder i deres studium eller erhvervsarbejde. På mange gymnasier er man (til dels via forsøgsordninger) gået over til eller er på vej til at tilrettelægge undervisningen i betydelig større enheder, hvor lærere fra **forskellige fag** i perioder arbejder sammen om et konkret, bredt defineret emne, **et projekt**. Indtil nu er det dog først og fremmest fag som dansk, hi-

storie, eller samfundsfag, der går sammen om sådanne tværfaglige projekter, mens fremmedsprog, især tysk og fransk, er mere tilbageholdende. Dels fordi eleverne her er delt efter, hvad de nu har valgt, dvs. der er nogle organisatoriske vanskeligheder, men dels også fordi man mener, at det ville være for svært at formidle fremmedsprogkundskaber i forbindelse med tværfagligt projektarbejde.

Det er imidlertid min overbevisning, at indlæring af fremmedsprog (især af de sprog, som eleverne ikke dagligt hører i medierne) med stor fordel kunne foregå i form af tværfaglig undervisning, og netop tysk ville profitere meget ved at blive formidlet i en større sammenhæng, så eleverne kan se, at faget ikke består af indlæring af remser, gloser og kompliceret grammatik, men byder på aspekter, der kan sættes i relation til kundskaber i andre fag. Denne tanke skal jeg uddybe lidt.

Jeg vil starte med et konkret eksempel. Sidste gang jeg var ansat på et gymnasium som vikar for den faste tysklærer, var det første, jeg fik at vide af eleverne: „vi er ligeglade med, hvad du vælger, bare det ikke har noget med nazisme at gøre!“ De syntes, de havde „hørt så meget om nazisme“, at det hang dem langt ud af halsen. Jeg valgte naturligvis en anden tekst, men da vi ved en senere lejlighed kom til at diskutere Berlinmurens fald, viste det sig meget hurtigt, at de faktisk slet ikke kunne sætte denne begivenhed (eller murens eksistens) i relation til den historiske udvikling under og efter Anden Verdenskrig. Så vi kom til at tale om 'nazisme' alligevel,

men nærmede os emnet fra en anden side, dvs. fra nutiden. Vi talte bl.a. om forfatninger og pludselig var de meget interesserede i at høre mere om Weimarerrepublikkens forfatning, og hvordan og hvorfor Hitler var kommet til magten på fuldstændig legal vis. Det havde de ikke hørt før; de opfattede Hitler som en diktator, der havde tilkæmpet sig magten, men at han (af *Reichspräsident* Hindenburg) faktisk var blevet bedt om at blive kansler, var noget nyt for dem. Ved at tale om de konkrete politiske forhold, partierne og forfatningen var det blevet muligt at diskutere et diktators opståen på en for dem ny måde, nemlig ud fra det mere generelle spørgsmål, hvilke faktorer der begunstiger etableringen af diktatoriske systemer.

Den pludselige interesse for emnet baserede sig altså ikke kun på, at vi havde taget udgangspunkt i aktuelle forhold (DDR's endeligt), men skyldtes også, at de pludselig kunne se det generelle aspekt af de historiske hændelser og kunne sætte dem i relation til aktuelle politiske begivenheder, som de talte om i andre fag, især historie og samfundsforskelde forhold.

Jeg nævner dette eksempel for at illustrere, hvordan et (i elevernes øjne) 'dødsygt' emne kan blive interessant for dem, når de kan se dets aktuelle relevans, og når de kan sætte det i forbindelse til noget, som de har hørt uden for tysktimernes mure. Det ville derfor være en stor fordel, hvis tysklærerne søgte at relatere formidlingen af kulturelle og/eller politiske emner til det, eleverne beskæftiger sig med i andre fag, for dermed at hjælpe dem til erkendelse

af, at beskæftigelsen med tyske forhold godt kan have relevans for deres øvrige viden om verden. Denne fremgangsmåde kræver et langt større samarbejde med lærere fra andre fag, især dansk, historie eller samfundsfag, men man kan også forestille sig et samarbejde med andre fremmedsprogsfag som fransk eller engelsk. Netop det historiske emneområde 'nazisme' eller 'det tredje rige' byder på så mange berøringsflader med andre fag, at man kunne specificere et stort antal projekter, som både tysk, fransk, dansk eller engelsk ville kunne deltage i. F.eks. 'modstandsbevægelser', 'eksil', 'kunst og politik' osv., alle med meget aktuelle aspekter, når vi tænker på flygtningedebatten, diskussionerne om 'terror' osv. Var modstandsbevægelserne i de forskellige europæiske lande 'terroristiske foreninger'? Var de danske modstandsfolk, der sprængte tog i luften, 'terrorister'? Hvad havde de over én million tyske flygtninge (jøder, kommunister, skuespillere, kunstnere, forfattere, videnskabsfolk og helt almindelige mennesker) gjort, hvis ikke andre lande havde taget imod dem? Og hvad skulle de gøre for at nå så langt? Dette kun for at nævne nogle af de mest oplagte emner, tysklærere ville kunne samarbejde med andre fag om. Resultatet ville være en sammenhængende og vedkommende formidling af et stort emneområde, som hidtil er blevet formidlet i småstykker (lidt i historie, lidt i tysk, lidt i samfundsfag osv.) og sjældent i koordineret samarbejde.

Muligheder for tyskfaget

Tysk kan kun profitere ved et sådant samarbejde. Faget ville komme ud af

sin isolation og muligvis slippe for sit i grunden selvforskyldte ry for at være et kedeligt og oven i købet svært fag. Motivationen til at beskæftige sig med sproget og landet ville stige i takt med at eleverne oplever, at de kan bruge denne viden også i andre fag. Og samarbejdet med andre fag gælder ikke kun politiske eller historiske aspekter, også på et mere sprogligt plan ville der være samarbejdsmuligheder, især med dansk og andre fremmedsprogsfag, dvs. med henblik på f.eks. grammatiske, semantiske eller pragmatiske strukturer.

Hvorfor har man til dato ikke et fast etableret grundkursus i sætningsanalyse? Hvorfor lader man eleverne om at finde igennem en jungle af grammatiske termer, når de lærer dansk, engelsk og tysk? Hvorfor forsøger man ikke gennem et alment, bredt orienteret sprogkursus at diskutere kulturspecifikke elementer (eller ligheder), der knytter sig til de forskellige sprog, eleverne kender? Her kunne man f.eks. godt komme ind på forskellige udtryk og normer for høflighed, opfordringer eller kritik i de enkelte sproglige kulturer. Det er jo aspekter, de fleste elever allerede har skiftet bekendtskab med i deres ferie eller også herhjemme i omgang med kammerater med anden etnisk baggrund. Med andre ord: også formidlingen af selve sproget ville profitere ved, at man søger 'links' til andre fag. Herved ville de vanskeligheder, det tyske sprog byder på, kunne integreres i en mere meningsfyldt indlæringsproces og dermed formodentlig miste en del af deres afskrækkende virkning.

Samarbejde på tværs af fagene

For at resumere kort er mit standpunkt, at tyskundervisningen både i folkeskolen og i gymnasiet burde benytte sig langt mere af den igangværende fornyelsesproces i det danske gymnasium og satse på et systematisk samarbejde i form af tværfagligt og projektorienteret undervisning. I og med at det er tysk-faget, der har de største problemer (ikke dansk, historie eller engelsk), burde det være tysklærerne, der tog initiativer og udviklede konkrete forslag til sådan et bredt samarbejde. Men undervisere i dansk, historie og andre sprogfag må naturligvis tage udfordringen op; det ville hurtigt vise sig, at en opblødning af de snævre faggrænser ville være til gavn for *alle* fag.

Men for at sådan et samarbejde overhovedet kan etableres på en systematisk måde (og ikke kun på det individuelle plan) er der behov for allerede i selve *læreruddannelserne*, både på seminarierne og på universiteterne, at inkorporere samarbejdsperspektiver. Især på universiteterne, som jo stadig uddanner gymnasielærere på en meget traditionel, udelukkende fagorienteret facon, ville det kræve en betydelig nytænkning: tanken, at man som gymnasielærer i f.eks. tysk fremover ikke kan nøjes med kundskaber i tysk grammatik, tysk litteratur eller tysk historie alene, men til en vis grad også må have kendskab til andre landes sprog, kultur eller historie; at man i løbet af sit studium også må reflektere de berøringspunkter, tysk sprog og kultur har med andre sprog og kulturer. Faktisk burde der allerede i selve studiet indgå et element

af tværfagligt samarbejde, netop for at forberede kommende gymnasielærere til dette bredere samarbejde.

Nogle vil mene, at dette vil være nærmest uoverkommeligt eller ville gå ud over 'fagligheden'. Men faglighed er mange ting, og hvad der hører til 'faget' er til alle tider blevet defineret ud fra den generelle samfundsmæssige udvikling. I en tid, hvor samfundet på næsten alle planer kræver brede kundskaber og evner til samarbejde på tværs af de faglige uddannelser i snæver forstand, kan uddannelsesinstitutionerne ikke operere med en opfattelse af 'faglighed', der egentlig hører det 19. århundrede til, nemlig en tid, hvor det var vigtigt for de enkelte fag at etablere sig som selvstændige fag. Men de dengang etablerede faggrænser ligger ikke fast en gang for alle. Vi får hele tiden nye fag, der til dels overtager eller integrerer formidlingen af de gamle fags emner (medievidenskab, kulturstudier, for kun at nævne to). Også denne udvikling burde gymnasieuddannelserne afspejle. En diskussion af de traditionelle faggrænser er i dag absolut nød-

vendig, og de udfordringer, gymnasielærerne for tiden konfronteres med, kunne være én indfaldsvinkel til denne diskussion.

Noter

1 Bl.a. Elisabeth Bense: Et gråt land med et grimt sprog... i: *Rolig Papir*, 1988, nr. 43; Günter Kremer: *Afskaf tysk, afskaf tyskerne*. i: *Information* den 2/3 august 1977.

2 Roy Langer: *Zwischen Gefühl und Vernunft. Zur Darstellung Deutschlands in dänischen Medien*. Ph.d. afhandling. København; Handelshøjskolen, 1999.

3 Især Uffe Østergård har helliget sig dette emne: Se bl.a. *Das Deutschlandbild in Dänemark*. i: H. Süßmuth (Hrsg): *Deutschlandbilder in Dänemark und England, in Frankreich und den Niederlanden*. Baden-Baden, 1996.

Se også Per Øhrgård: *Offizielle Anpassung und inoffizielle Distanz - das Verhältnis Dänemarks zu Deutschland in den letzten 150 Jahren*. i: *Das Deutschlandbild aus der Sicht Dänemarks*. *Landeskundliche Beiträge*. Flensburg, 1993.

Elisabeth Bense arbejder p.t. med projektet: *Tysk i Danmark - Perspektiver for fagets udvikling*. En publikation med samme titel udkommer i januar 2003.